

Fritidshem 2014/2015

Ansvar och inflytande

Sofia Franzén
Kvalitetscontroller

27 oktober 2015

Utbildningsförvaltningen
0911-69 60 00
www.pitea.se
www.facebook.com/pitea.se

Piteå kommun

Innehåll

Förord	3
Rapportens huvudsakliga innehåll	4
1. Styrande dokument och arbetssätt	5
1.1. Fritidshemmets uppdrag	5
1.2. Elevernas rätt till ansvar och inflytande i fritidshemmet.....	5
1.3. Systematiskt kvalitetsarbete och ansvarsfördelning	6
2. Fritidsverksamhetens omfattning	8
2.1. Avdelningar och elever.....	8
2.2. Andel elever i fritidshem, 6-9 år.....	8
2.3. Andel elever i fritidshem, 10-12 år.....	9
3. Fritidshemmets förutsättningar	10
3.1. Gruppstorlekar	10
3.2. Personaltäthet.....	10
3.3. Personal med pedagogisk högskoleutbildning	11
4. Fokusområde: ansvar och inflytande	12
4.1. Närmiljö och lokaler som möjliggör ansvar och inflytande för eleverna.....	12
4.2. Elevernas delaktighet i planering av aktiviteter	13
4.3. Elevernas delaktighet i sitt eget lärande	15
4.4. Resultat	15
4.5. Utvecklingsområden	17
5. Analys, bedömning och åtgärder	19
5.1. Förutsättningarna	19
5.2. Verksamheten	19
5.3. Förslag till åtgärd.....	20

Förord

Denna rapport behandlar fritidshemmens måluppfyllelse inom området ansvar och inflytande. De fortsatt aktuella resultaten och analysen av den arbetsmiljöundersökning som genomfördes av Jobbhälsan under våren 2015 har på begäran av Barn- och utbildningsnämnden infogats i kvalitetsrapporten Fritidshem 2013/2014. I och med arbetsmiljöundersökningen identifierades ett antal problemområden så som buller/oljud, klimatförhållanden, hot och våld i arbetet samt kränkningar bland personalen. Barn- och utbildningsnämnden gav 2015-06-24 Utbildningsförvaltningen i uppdrag att arbeta med dessa problem och begärde en återredovisning av vidtagna åtgärder. Arbetet är pågående och en återredovisning kommer att ske under 2016.

Nationell statistik om elevgrupper och personal tas fram utifrån mätdata den 15 oktober och publiceras under april nästkommande år. Statistiken i rapporten, som kom ut i april 2015, är alltså den senast publicerade. Denna statistik är densamma som infogades i den uppdaterade rapporten Fritidshem 2013/2014, som färdigställdes i augusti 2015.

Rapportens huvudsakliga innehåll

Piteå kommuns fritidshem har bättre förutsättningar än den genomsnittliga kommunen vad gäller gruppstorlekar och personaltäthet. Det pågår även ett arbete för att förbättra personalens arbetsmiljö som ska utvärderas 2016.

Under under läsåret 2014/2015 har fokusområdet i fritidshemmen varit ansvar och inflytande. Verksamheten bedöms ha en god måluppfyllelse inom området. Hur verksamheten främjar elevernas ansvar och inflytande kan samlas under tre teman:

1. **Närmiljö och lokaler som möjliggör ansvar och inflytande för eleverna.** Fritidshemmens inne- och utemiljö är utformade så att eleverna ska få valfrihet när det gäller aktiviteter. Elevernas ansvar tydliggörs i och med att de får sköta om sakerna som de använder.
2. **Elevernas delaktighet i planering av aktiviteter.** Eleverna får möjlighet att vara med och utforma aktiviteter och att många elever tar den chansen.
3. **Elevernas delaktighet i sitt eget lärande.** Eleverna får vara delaktiga, inte bara i att utforma aktiviteter, utan också i den mer intellektuella övningen att reflektera över vad de lär sig genom aktiviteter och hur de kan lösa problem.

Resultatet av att ha fokuserat på ansvar och inflytande ses bland annat i elevernas ökade medvetenhet om sitt eget inflytande, att de i högre grad väljer aktiviteter utifrån intressen vilket knyter nya kompisrelationer (även mellan pojkar och flickor) samt att det har bidragit till elevernas personliga utveckling. Några av rektorerna skriver dock att de önskar se ett utvecklat samarbete mellan fritidshemmet och skolan. Andra utvecklingsområden som uppmärksammas är att låta eleverna få prova utöva inflytande i ett större sammanhang, samt att förbättra det systematiska kvalitetsarbetet och dokumentationen.

Den åtgärd som föreslås är att rektorerna och personalen i fritidshemmen får i uppdrag att i ett långsiktigt perspektiv fortsätta arbeta med och utveckla elevernas känsla av ansvar och inflytande i samma goda anda som har skett under det föregående läsåret.

Rapportens underlag är Skolverkets statistik om fritidshem, uppgifter ur Procapita och rektorernas kvalitetsrapporter.

I. Styrande dokument och arbetssätt

I.1. Fritidshemmets uppdrag

Fritidshemmet ska stimulera elevernas utveckling och lärande samt erbjuda den en meningsfull fritid och rekreation. Utbildningen ska utgå från en helhetssyn på eleven och elevens behov. Fritidshemmet ska främja allsidiga kontakter och social gemenskap (Skollagen 1-6 kap samt 14 kap). Skolverket har tagit fram nya allmänna råd för fritidshemmet utifrån förändrad lagstiftning och förändrade läroplaner för de obligatoriska skolformerna. Med skollagen (2010:800) har fritidshemmet fått ett tydligare uppdrag med inriktning på att stimulera elevernas utveckling och lärande.

I.2. Elevernas rätt till ansvar och inflytande i fritidshemmet

I läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet (2011) finns övergripande mål och riktlinjer inom området ansvar och inflytande. De gäller i tillämpliga delar för fritidshemmet.

Målen är att varje elev

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,
- successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan, och
- har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former.

Riktlinjerna är att den pedagogiska personalen ska

- främja elevernas förmåga och vilja till ansvar och inflytande över den sociala, kulturella och fysiska skolmiljön.
- utgå från att eleverna kan och vill ta ett personligt ansvar för sin inläring och för sitt arbete i skolan,
- svara för att alla elever får ett reellt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och undervisningens innehåll samt se till att detta inflytande ökar med stigande ålder och mognad,
- verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande över och utrymme i undervisningen,
- svara för att eleverna får pröva olika arbetssätt och arbetsformer,
- tillsammans med eleverna planera och utvärdera undervisningen, och

- förbereda eleverna för delaktighet och medansvar och för de rättigheter och skyldigheter som präglar ett demokratiskt samhälle.

I.3. Systematiskt kvalitetsarbete och ansvarsfördelning

Utifrån kraven i skollagen (2010:800) och Skolinspektionens påpekanden har Barn- och utbildningsnämnden fattat beslut om att ett systematiskt kvalitetsarbete ska bedrivas utifrån en årsvis planering.

Huvudmannen och rektorerna ansvarar för fritidshemmens systematiska kvalitetsarbete på olika sätt. Skolverket (2015) uttrycker det så här: ”Det är huvudmannen som har ansvar för att skapa förutsättningar för förskolan och skolan att uppfylla de nationella målen. Rektorn och förskolechefen har ansvar för att skapa förutsättningar för lärare, förskollärare och annan personal att bedriva en undervisning som leder till barns och elevers lärande och utveckling.”¹

Huvudmannens ansvar

1. Att se till att utbildningen motsvarar skollagens krav på kvalitet², är likvärdig³ och att utbildningen förankras i vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet⁴.
2. Att planera, följa upp och utveckla utbildningen i syfte att uppfylla målen i skollagen och andra föreskrifter (nationella mål).⁵
3. Att det systematiska kvalitetsarbetet (enligt ovan) dokumenteras.⁶
4. Att se till att det i alla förskole- och skolenheter samt fritidshem finns en god miljö för lärande.⁷
5. Att se till att personalen har den utbildning som krävs eller är lämplig – gärna forskarutbildning.⁸
6. Att se till att förskollärare, lärare och annan personal vid förskole- och skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling och har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.⁹
7. Att lämna skriftliga rutiner för att ta emot och utreda klagomål mot utbildningen.¹⁰

¹ Kvalitetsarbete i praktiken – Skolverket (2015)

² 1 kap. 4 § och 3 kap. 3 § skollagen

³ 1 kap. 4 och 9 §§ skollagen

⁴ 1 kap. 5 § skollagen

⁵ 4 kap. 3 § och 4 kap. 5 § skollagen

⁶ 4 kap. 6 § skollagen

⁷ 8 kap. 8 §, 14 kap. 9 § skollagen

⁸ 2 kap. 13, 14 och 23 §§ skollagen

⁹ 2 kap. 34 §§ skollagen

¹⁰ 4 kap. 8 § skollagen

Rektorns ansvar

1. Att planera, följa upp och utveckla utbildningen i syfte att uppfylla målen i skollagen och andra föreskrifter (nationella mål). Detta ska ske under medverkan av personal och barn/elever. Vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet.¹¹
2. Att det systematiska kvalitetsarbetet (enligt ovan) dokumenteras.¹²
3. Att utarbeta rutiner som svarar mot de lagstadgade bestämmelserna, de förvaltningsövergripande kraven samt enhetens egna förutsättningar och behov.
4. Att upprätta rapporter till huvudmannen enligt fastställd plan.
5. Att återkoppla resultat och beslut om åtgärder till personalen.
6. Att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.¹³

¹¹ 4 kap. 4 § samt 4 kap. 5 § skollagen

¹² 4 kap. 6 § skollagen

¹³ Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*, s. 19

2. Fritidsverksamhetens omfattning

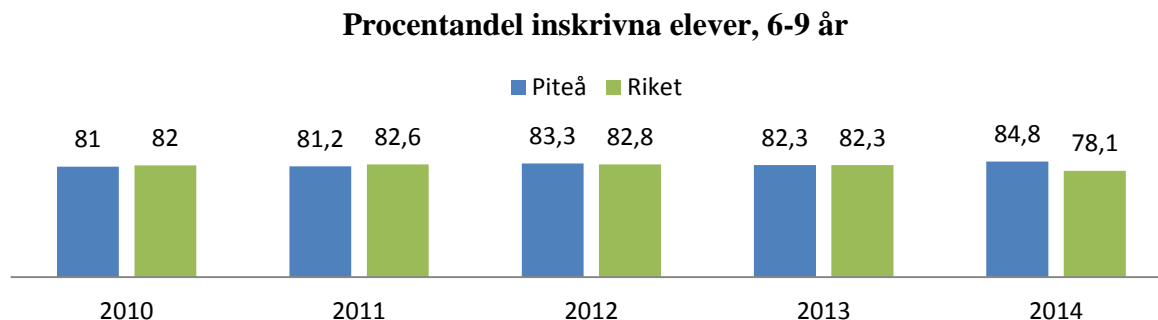
Nationell statistik om elevgrupper och personal tas fram utifrån mätdata den 15 oktober och publiceras under april nästkommande år. Den följande nationella statistiken, som kom ut i april 2015, är alltså den senast utkomna.

2.1. Avdelningar och elever

Den 15 oktober 2015 finns 1690 elever inskrivna i något av kommunens fritidshem. Totalt finns det 42 registrerade avdelningar vid 20 skolenheter. Dessutom finns det fortfarande ett antal elever på fritidsavdelningen för Pitholmsskolans elever i årskurs 4-6. Tanken var att lägga ner den avdelningen på grund av svårigheter med att få ihop organisationen, men verksamheten är delvis ännu pågående, även om den endast är det under eftermiddagarna.

2.2. Andel elever i fritidshem, 6-9 år

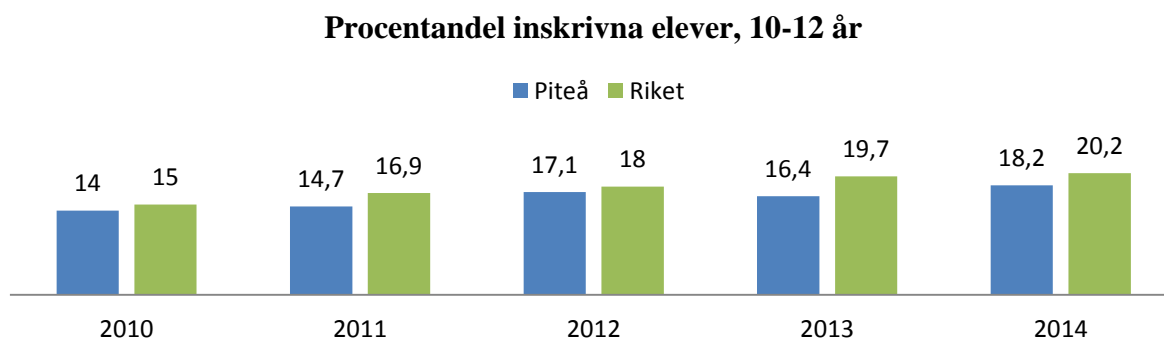
Nästan 85 procent av alla 6-9-åringar i kommunen är inskrivna i fritidsverksamheten. Det här innebär att Piteå har dragit ifrån och har just nu en högre andel inskrivna elever jämfört med riket.

2.3. Andel elever i fritidshem, 10-12 år

Andelen inskrivna 10–12-åringar har ökat något under de senaste åren och detta är en trend som syns i hela landet.

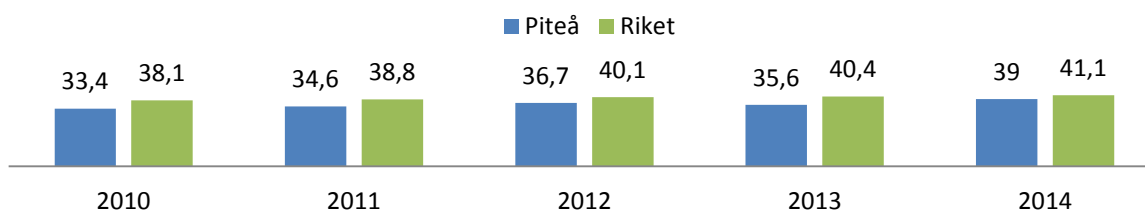

3. Fritidshemmens förutsättningar

3.1. Gruppstorlekar

De avvägningar som rektorn gör kring elevgruppernas storlek och sammansättning ska alltid ske med utgångspunkt i vad som är lämpligt med hänsyn till elevernas behov. Rektorerne uppger att gruppindelningar ofta görs utifrån ålder, önskade aktiviteter och särskilda behov. Det här innebär att den bild som fås fram via Procapita inte alltid visar den faktiska gruppstorleken.

Genomsnittligt antal elever per avdelning

Men det är ändå så att elevgrupperna i fritidshemmen fortsätter att bli allt större och under den senaste tioårsperioden har det riksgenomsnittliga antalet elever per grupp ökat med 25 procent.¹⁴ Piteås 39 elever per grupp närmar sig riksnittet. Skolinspektionen lyfte 2010 att Piteå kommun inte gör en kontinuerlig utvärdering av gruppernas storlek och sammansättning inom fritidsverksamheten (se bilaga 1). Gruppstorleken är en viktig faktor när det gäller den pedagogiska kvaliteten – till och med viktigare än personaltäthet. Svensk och internationell forskning tyder på att yngre elever, elever i behov av särskilt stöd och socialt missgynnade elever gynnas mer än andra av att vara i mindre grupper.¹⁵

3.2. Personaltäthet

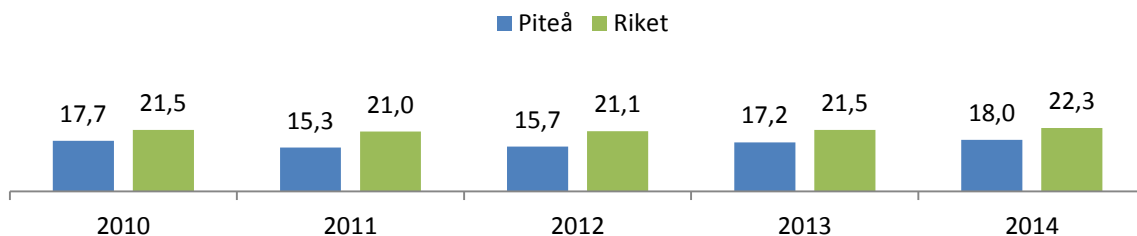
Tittar vi på statistiken nedan kan vi konstatera att Piteå har en högre personaltäthet bland fritidspedagoger än riket. Men upplevelsorna ute i verksamheterna är att det ändå finns en stor problematik kring personalbrist. Framför allt är det svårt, för att inte säga omöjligt, att få tag i vikarier vissa gånger. Det leder dessvärre till en del stress både hos personalen i tjänst och de som har sjukfrånvaro eller annan ledighet.

¹⁴ Skolverket (2014). *Beskrivande data 2014*

¹⁵ Skolverket (2014). *Allmänna råd för fritidshem*

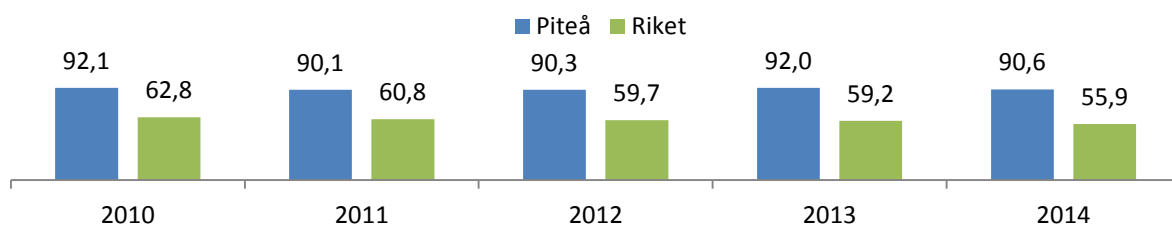
Antal elever per årsarbetare

3.3. Personal med pedagogisk högskoleutbildning

En mycket stor andel av personalen inom fritidsverksamheten är pedagogiskt högskoleutbildad. Personalens utbildning är en av de viktigaste förutsättningarna för att bedriva fritidsverksamhet av hög kvalitet. För att stödja utvecklingen i fritidshemmen finns också två pedagogistor/verksamhetsutvecklare.

Procentandel årsarbetare med pedagogisk högskoleutbildning

4. Fokusområde: ansvar och inflytande

Under 2014/2015 är ansvar och inflytande det gemensamma fokusområdet för fritidshemmen. En del fritidshem har fokuserat på att arbeta aktivt med elevernas ansvar och inflytande under läsåret, medan andra har haft behov av att fokusera på annat. Dock har alla rektorer kunnat utvärdera verksamheten utifrån ett ansvars- och inflytandeperspektiv. Rektorer har i överlag rapporterat utförligt om verksamheten och här följer en sammanfattning av deras rapporter.

I många av fritidshemmen har personal och elever på olika sätt diskuterat och medvetandegjort innebörden av elevernas ansvar och inflytande. I ett fritids har all personal tillsammans med pedagoger definierat området. Många har utgått från skollagens och läroplanens definitioner. De har även uppmärksammat eleverna på när de har inflytande i olika frågor, för att knyta begreppet till aktiviteter i verksamheten.

Fritidshemmen arbetar på många likartade sätt med att främja elevernas inflytande över fritidshemmets verksamhet, samt elevernas känsla av ansvar och delaktighet i sitt lärande. Hur verksamheten främjar elevernas ansvar och inflytande kan samlas under tre teman: (1) Närmiljö och lokaler som möjliggör ansvar och inflytande för eleverna, (2) Elevernas delaktighet i planering av aktiviteter och (3) Elevernas delaktighet i sitt eget lärande. Nedan följer en beskrivning av dessa teman med hjälp av illustrerande citat.

4.1. Närmiljö och lokaler som möjliggör ansvar och inflytande för eleverna

Många rektorer beskriver hur fritidshemmets inne- och utemiljö är utformade så att eleverna ska få valfrihet när det gäller aktiviteter. Det finns också kommentarer om hur elevernas ansvar tydliggörs i och med att de får sköta om sakerna som de använder:

- ”Pedagoger och elever har tillsammans utformat lärmiljöer som består av olika stationer med tydligt innehåll.”
- ”Vi har utformat lärmiljön så att eleverna ska ha möjlighet att umgås på olika platser. Vi har vår verksamhet i klassrum men vi försöker anpassa de små grupperna så de även ska passa till lek enligt elevernas önskemål samt att vi får nyttja byns vävstuga som står på skolgården. Vi har också försökt utveckla elevernas utemiljö efter deras önskemål. Detta har de varit med och byggt och målat själva för att verkligen få känna delaktighet och inflytande. Vi tror på att barnen känner ett större inflytande över sin fritidstid om de har många möjligheter och frihet att kunna gå undan med sin lek både inomhus och utomhus. [...] Vi har en inomhusmiljö som till vissa delar är anpassningsbar. Vi har även material

synligt så att det ska inspirera till skapande projekt. Vi har en förslagstavla där barnen kan skriva sina önskemål.”

- ”Skolgården med fotbollsplan och sport/ishallen används flitigt under fritidstiden. Det finns gott om utrymmen för olika aktiviteter både ute och inne och här har alla elever stort inflytande över vad de vill göra. Skogen och närliggande lekparkers används som lärmiljö en gång i veckan under barmarkssäsongen, även där finns ett stort utrymme för eget inflytande.”
- ”Samarbetet mellan avdelningarna fungerar bra och utomhusmiljön inbjuder till flera olika aktiviteter, det finns en fotbollsplan med plastgräs, en skog, lekpark samt stora ytor till bollspel, hopprep o.s.v. Ingen lokal har tillgång till vatten, aktiviteter som kräver vatten måste planeras i förväg och kan inte bedrivas spontant. Lokalerna har utrustats med förlagslådor som eleverna får lämna in förslag på aktiviteter och andra önskemål på utrustning och material.. Leklådor med olika teman finns tillgängliga för alla elever. Eleverna har varit delaktiga i utformandet av några av leklådornas innehåll/tema. Eleverna har getts möjlighet att vara med och utforma och påverka möbleringen.”
- ”Ansvar och inflytande finns med i allt utifrån den grundidé som fritidsverksamheten bygger på. Däremot så bidrar bodan och pingisbordet till ökat ansvar, genom att det fordrar att eleverna använder verktyg och annat material på ett säkert sätt - för sig själv och andra, samt att de tar ansvar och städar efter sig och tar in pingisracket, osv. Först tillsammans med en vuxen eller äldre elev och sen på eget ansvar (Vygotsky).”

4.2. Elevernas delaktighet i planering av aktiviteter

Ett mycket vanligt tema bland rektorernas kommentarer är att eleverna får möjlighet att vara med och utforma aktiviteter och att många elever tar den chansen:

- ”Vi försöker vid flertalet tillfällen att ge eleverna möjlighet att välja vad de vill delta i vid planerade aktiviteter.”
- ”I fritidsverksamheten finns det ett mycket stort utrymme för elevernas inflytande över sin tillvaro och pedagogerna lyssnar och hjälper dem att ta tillvara sina idéer och arbeta utifrån dessa. Pedagogerna lyfter kontinuerligt samtal kring begreppet "Inflytande". Eleverna blir bekanta med begreppet och pedagogerna visar och medvetandegör eleverna när de har inflytande.”
- ”Barnen utmanas kontinuerligt genom att föra samtal inom fokusområdet. Utveckling har skett på så sätt att eleverna är delaktiga i de val av aktiviteter som sker under fritidstiden. De har gjort val när det har varit verkstäder då man har ett antal olika stationer att välja fritt emellan. Sen har det även funnits idélåda där

eleverna lagt sina önsknings som sedan har genomförts som aktivitet. Barnen har utvecklat sitt inflytande allt eftersom. Med stigande ålder har de fått mer ansvar och utvärdering av aktiviteterna har skett veckovis.”

- ”Allt eftersom eleverna mognar och utvecklas får de större ansvar och får ett större utrymme för eget inflytande. Eleverna får vara med och påverka innehållet i fritidsverksamheten och även utformningen av det som beslutas. Eleverna är inte bara med och ger önskemål, utan är med i själva utförandet för att önskemålen ska verkställas. I fritidsverksamheten finns ett mycket stort utrymme för eget inflytande över sin tillvaro och pedagogerna lyssnar och hjälper eleverna att ta tillvara sina idéer och arbeta utifrån dessa. Fritidspedagogerna har samtalat med eleverna om begreppet ’inflytande’ så att eleverna blir medvetna om när de har inflytande.”
- ”Eleverna har med stigande ålder och mognad fått vara med och påverka verksamheten, de äldre eleverna har ordnat äventyr för de yngre eleverna, de har deltagit i processen att upprätta en cykelbana. De äldre eleverna har även initierat studiebesök.”
- ”För att synliggöra elevernas lärande så görs en utvärdering tillsammans med eleverna för att få fram vilket inflytande eleverna har haft samt att dokumentera vad som behöver förbättras eller göras annorlunda till en annan gång.”
- ”Vi lägger stor vikt vid elevernas önskemål, då det gör att de känner sig mer nöjda och delaktiga i aktiviteterna på fritids. Vi har fritidsmöten där elevernas förslag uppmuntras och sedan verkställs. Detta är ett tillfälle då vi medvetandegör eleverna på att de har inflytande. Vi har även en förslagslåda för de äldre eleverna. Det finns också informella möten där vi samtalar kring begreppen. Pedagogerna i gruppen ansvarar för att genomföra det som planeras och bidrar till att utveckla och utvärdera verksamheten kontinuerligt tillsammans i kollegiet och med eleverna.”
- ”Fritidshemmet anordnar följande aktiviteter så att elevernas inflytande ökar. Aktiviteterna består av eleverna själva får välja mellan olika aktiviteter som erbjuds, att eleverna själva få lämna förslag på vilka aktiviteter som de vill ha med. När det är möjligt får eleverna själva välja om de vill vara ute eller inne.”
- ”Eleverna har kommit med många förslag till aktiviteter. Pedagogerna har försökt att genomföra elevernas förslag så mycket som möjligt. Pedagogerna har varit tydliga med att berätta för eleverna att aktiviteten har kommit till genom deras önskemål.”

4.3. Elevernas delaktighet i sitt eget lärande

Ett par av rektorerna lyfter också att eleverna har fått vara delaktiga, inte bara i att utforma aktiviteter, utan också i den mer intellektuella övningen att reflektera över vad de lär sig genom aktiviteter och hur de kan lösa problem:

- ”Tillsammans med eleverna har personalen gjort iordning olika leklådor, tanken är att leklådor ska hjälpa elever till en lekidé som sedan breddas, fördjupas och vidareutvecklas av dem själva. Alla pedagoger har kunskap och förståelse kring lekens viktiga del i elevers lärande, men det är länge sen något fokus prioriterats till detta område och leken har blivit en aktivitet som inte synliggjorts. För att starta ett fördjupningsarbete kring leken har gemensam litteraturläsning varit till stor hjälp. Genom pedagogiska träffar där frågeställningar och dilemman lyfts och diskuterats utifrån boken "Vägledning - pedagogiskt förhållningssätt", har detta hjälpt pedagogerna att tydligare få syn på läroprocesser i fritidshem. Pedagogerna har reflekterat tillsammans med eleverna kring de didaktiska frågorna som vad, hur, med vem de lärt sig utifrån en leksituation. Fritids kompletterar skolan i det sociala arbetet och utvecklar elevernas lärande genom leken.”
- ”Pedagogerna handleder eleverna i problemlösning så att de får hjälp att komma fram till olika lösningar.”

4.4. Resultat

Resultatet av att ha fokuserat på ansvar och inflytande ses bland annat i elevernas ökade medvetenhet om sitt eget inflytande, att de i högre grad väljer aktiviteter utifrån intressen vilket knyter nya kompisrelationer (även mellan pojkar och flickor) samt att det har bidragit till elevernas personliga utveckling:

- ”Rektors elevsamtal 1 gång/månad visar att eleverna har blivit mer medvetna om sitt inflytande och är nöjda över sitt inflytande. Pedagogerna märker också en mer medvetenhet hos eleverna. Både pedagoger och elever anser att det inte görs någon skillnad mellan pojkar och flickor. Allas förslag tillvaratas och sen deltar alla.”
- ”Eleverna är nu till stor del förtrogna med begreppet inflytande. De använder inte begreppet i spontantal med vet vad det betyder och kan beskriva när de har inflytande i verksamheten. Eleverna har till stor del en större förståelse om de demokratiska processerna nu än i höstas. Där kan vi även se en skillnad i ålder, de äldre eleverna har uppnått en större förståelse. Eleverna har fått en större förståelse att inflytande och ansvar hör ihop. De kan vi se genom att eleverna själva pratat om vilket ansvar de behöver ta när de ska genomföra en aktivitet.”

- ”Med tanke på inflytande har vi uppmärksammat att vi har en stor del elever som väljer aktivitet utifrån vad de vill göra istället för att välja efter kompisens val. Det ser vi som något positivt eftersom vi ser att många nya kompisrelationer har uppstått utifrån intresseområden.”
- ”Vi har blivit bättre på att synliggöra verksamheten för föräldrarna, via mail och bilder från verksamheten. Eleverna har fått mer insyn i begreppet inflytande, de är mer medvetna att det även innebär ansvar. Ansvaret har ökat i och med vi har bedrivit de aktiviteter som vi beskrivits tidigare.”
- ”De mål som sattes upp för arbetet har uppnåtts hos de båda avdelningarna. [...] Personalen är mer uppmärksam på hur eleverna nyttjar sitt inflytande. Vi ser ingen skillnad vad gäller pojkar och flickor i hur de väljer att nyttja sitt inflytande. Vi har en grupp där det finns många flickor med starka åsikter. Eleverna frågar efter aktiviteter oftare nu än tidigare. Några elever har en negativ attityd till de inplanerade aktiviteterna trots att de alltid har roligt när aktiviteten väl är i gång. [...] Det kan konstateras att alla har utvecklats och vågar mer än de gjorde i höstas.”
- ”Efter läsåret ser pedagogerna en stor förändring hos eleverna som nu vet var inflytande betyder. Eleverna leker över "genusgränserna". De är inte styrda av vad pojkar respektive flickor oftast gör utan väljer aktivitet utifrån intresse. Grupperna har ett tillåtande klimat, det är ok att leka med vad och med man vill.”
- ”Eleverna har blivit mer aktiva och delaktiga, de har kommit med förslag på leklådor samt hur rummen ska användas. eleverna har fått gehör för sina önskemål och förslag. När elever som tar mer ansvar ser pedagogerna att det sprider sig till fler.”
- ”Eleverna tar mer ansvar och flera elever har börjat ta för sig mer och utvecklat sin lekroll. De pedagogerna har lärt sig under året är att det är viktigt att lyssna på elevernas önskemål och synpunkter och att ta tillvara dem. att vara mer närvarande i leken och hjälpa de som behöver hjälp i in lekar.”

Skillnader mellan pojkar och flickor

Några av rektorerna skriver att det inte funnits någon märkbar skillnad mellan hur pojkar och flickor har valt att utöva inflytande under läsåret. Andra skriver att pojkarnas inflytande generellt sett har utövats över utmärkande fysiska aktiviteter, medan flickornas inflytande har utövats över kreativa aktiviteter:

- ”Vi ser skillnad mellan pojkars och flickors sätt att nyttja och utöva sin möjlighet till inflytande i verksamheten. Pojkar nyttjar sin rätt till inflytande när det gäller idrottsaktiviteter i högre grad än flickor. Flickor nyttjar sin rätt till inflytande vad gäller estetisk verksamhet i högre grad än pojkar.”

- ”I jämförelsen mellan pojkar och flickor ser pedagogerna att intresset för att ha inflytande skiljer sig åt. flickorna väljer att ha inflytande över aktiviteter som rör stationer, fria leken och äventyr. Pojkarna väljer att ha inflytande över fritidsgympan.”
- ”Vi har sett att flickor delvis använder sitt inflytande till att välja gemensamma lekar som de vill att alla ska delta i samt till kreativt skapande. Pojkar använder till stor del sitt inflytande till fysiska aktiviteter, bygglek, och samlar aktiviteter (gogos, pokemon). I sina val av aktiviteter kan vi också se att våra elever leker mycket tillsammans både flickor och pojkar.”

Skillnader mellan yngre och äldre elever

Några rektorer kommenterar att de äldre eleverna har haft en större förståelse och kunnat delta mer i att utöva ansvar och inflytande:

- ”Det har varit lättare att ge de äldre eleverna ansvar och inflytande.”
- ”Pedagogerna konstaterar också att de yngre eleverna inte har kommit med egna förslag.”
- ”De yngre eleverna har svårare att tänka utanför det vanligaste förekommande aktiviteterna när de uppmuntras att föreslå aktiviteter. De äldre eleverna har mer utvecklad förmåga tänka utanför de vanligaste förekommande aktiviteterna.”
- ”Eleverna har till stor del en större förståelse om de demokratiska processerna nu än i höstas. Där kan vi även se en skillnad i ålder, de äldre eleverna har uppnått en större förståelse.”

4.5. Utvecklingsområden

Några av rektorerna skriver att de önskar se ett utvecklat samarbete mellan fritidshemmet och skolan. Andra utvecklingsområden som uppmärksammas är att låta eleverna få prova utöva inflytande i ett större sammanhang, samt att förbättra det systematiska kvalitetsarbetet och dokumentationen:

- ”Av samarbete mellan skolan och fritids kunde man önska mer. Det finns i nuläget inget aktivt planerat arbete där man bestämt att jobba med vissa områden för att fritids ska kunna komplettera f-klass och skolan.”
- ”Det som kan bli bättre är samverkan med lärarna. Tidsbrist känns som största anledningen till detta.”
- ”Vi har under året pratat om att eleverna behöver få prova sitt inflytande i ett större sammanhang. De har åsikter om lunchen, mellanmålet och höga busskostnader för oss på landsbygden. Vi skulle vilja hjälpa dem att skriva till

berörda politiker och kommunledning men det är något vi inte hunnit med detta år. Vi vill också utarbeta former för dokumentation och hitta ett sätt som passar oss. Vi ska också titta på de val eleverna gör för att tillgodose deras behov likaväl som deras intresse.”

- ”Ett förbättringsområde är att göra analysen mer nyanserad exempelvis jämförelse flickor/pojkar och jämförelse mellan de olika fritidsgrupperna. Ytterligare en utmaning kan vara at försök att koppla det systematiska kvalitetsarbete och analysen till litteratur och forskning.”
- ”Målen som sattes upp är delvis uppnådda men pedagogerna konstaterar att dokumentationen måste bli bättre, framför allt den skriftliga. Det som också behöver förbättras är informationen till föräldrarna och andra besökande.”
- ”Fortsättningsvis så ser pedagogerna att det är viktigt att följa upp aktiviteterna mer kontinuerligt. Att inte förändra aktivitet så ofta. Pedagogerna ska ha färre regler och samtala med eleverna vilka regler som behövs.”

5. Analys, bedömning och åtgärder

5.1. Förutsättningarna

Över 90 procent av personalen är pedagogiskt högskoleutbildad, vilket medför att de kan förväntas ha den grundläggande pedagogiska kompetens som krävs för att arbeta enligt fritidshemmens lärandeuppdrag. Men de upplever samtidigt att allt större elevgrupper och bristande personalresurser och tillgång till vikarier leder till försämrad kvalitet, rörighet, oljud, buller och stress. Dessa frågor har Utbildningsförvaltningen redan fått i uppdrag att arbeta med (enligt beslut av Barn- och utbildningsnämnden 2015-06-24). Arbetet har börjat och åtgärder kommer att redovisas under 2016. För en mer fördjupad information, se kvalitetsrapporten Fritidshem 2013/2014.

5.2. Verksamheten

Här kan det vara på sin plats att repetera de tre nationella målen för elevernas ansvar och inflytande (som även är tillämpliga i fritidshem):

Målen är att varje elev

- tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö,
- successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan, och
- har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former.

Den sammantagna bedömningen är att fritidshemmens måluppfyllelse är god inom området ansvar och inflytande. Rektorer och personalen är i hög grad medvetna om de nationella målen och riktlinjerna. Rektorer och personalen strävar efter en verksamhet där eleverna medvetandegörs om sitt ansvar och inflytande och utövar dem. Fritidshemmen bedöms även vara likvärdiga i hög grad; dock finns det olika förutsättningar vad gäller lokaler, då vissa fritidshem delar lokal med skolan och har begränsade möjligheter att utforma lokalerna med avsikt att utveckla verksamheten ur elevernas ansvars- och inflytandeperspektiv.

Det första av de tre nationella målen inom området ansvar och inflytande är att varje elev tar ett personligt ansvar för sina studier och sin arbetsmiljö. En tillämpning av detta mål inom fritidshemmets kontext innebär till exempel att eleverna får ansvara för aktiviteter och att sköta om deras gemensamma saker och utrymmen. Detta mål uppfylls i och med att eleverna får vara med och planera och utvärdera aktiviteter, samt att använda verktyg och material på ett säkert sätt och städa efter sig.

Det andra målet, att eleverna successivt utövar ett allt större inflytande över sin utbildning och det inre arbetet i skolan, kan tolkas som att eleverna allt eftersom de blir äldre utövar ett allt större inflytande över fritidshemmets verksamhet. Detta framträder i många av rektorernas kommentarer om att de äldre eleverna i högre grad är medvetna om, och utövar ansvar och inflytande. Detta är alltså inget problem utan ses som helt i sin ordning enligt målsättningen för verksamheten.

Det tredje målet, att varje elev har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former, är högst relaterat till de två föregående målen. Genom att eleverna får utöva inflytande och ta ansvar ökar deras kunskap om demokratins principer. Genom att varje elev ska ges utrymme utvecklas också deras förmåga att arbeta i demokratiska former. De får övas i att lyssna på varandra och göra sin röst hörd vad gäller olika förslag och åsikter. Detta gäller både pojkar och flickor, då ingen ojämlikhet mellan könen har kunnat ses i något av i fritidshemmen.

En rektor skriver att de saknar att eleverna får prova att utöva inflytande i ett större sammanhang. Detta vill de se till att eleverna får göra framöver. De övriga identifierade utvecklingsområdena är egentligen inte specifikt kopplade till området ansvar och inflytande som sådant. De rör istället samarbetet mellan fritidshemmet och skolan samt att förbättra det systematiska kvalitetsarbetet och dokumentationen.

5.3. Förslag till åtgärd

Utifrån ovanstående analys och målbedömning föreslås att rektorerna och personalen i fritidshemmen får i uppdrag att i ett långsiktigt perspektiv fortsätta arbeta med och utveckla elevernas känsla av ansvar och inflytande i samma goda anda som har skett under det föregående läsåret.